

УДК 347.1:342.7

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-46-2-92-100>

ПРЕВЕНТИВНИЙ ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Загоруй Л.М., Загоруй І.С.

PREVENTIVE PROTECTION OF CIVIL RIGHTS: DEVELOPMENT PERSPECTIVES

Zagoruy L. M., Zagoruy I. S.

Стаття присвячена питанням превентивного захисту цивільних прав, позитивним зобов'язанням держави та перспективам його розвитку. Визначається роль даного інституту в запобіганні настанню негативних (небажаних) правових наслідків, особливо в умовах введення воєнного стану, коли виникає нагальна потреба внесення змін в чинне законодавство, що, в свою чергу, загострює питання належної якості нормативно-правових актів. На конкретних прикладах автори звертають увагу на негативну тенденцію, пов'язану з чинними законами або проектами законів, які викликає певні питання, оскільки простежується порушення цивільних прав. Це протирічить усталеній практиці Європейського суду з прав людини стосовно якості закону щодо не порушення права власності, забезпечення «мирного володіння майном» та не звуження змісту і обсягу прав. З огляду на виявлені проблеми пропонується звернути увагу на необхідність розробки Стратегії превентивного захисту цивільних прав (виокремивши її з питань захисту прав людини), ключовою засадою якої може стати відповідальність держави за недієвий механізм превентивного захисту цивільних прав. Пропонується розглядати обов'язковими елементами Стратегії превентивного захисту цивільних прав моніторинг порушень та навчання правам людини. З таких позицій питання превентивного захисту має право на існування та потребує подальшого наукового осмислення.

Ключові слова: *воєнний стан, превентивний захист, права людини, попередження порушення цивільних прав, позитивні зобов'язання держави, стратегія.*

Постановка проблеми. Актуальність превентивного захисту цивільних прав надзвичайно важлива в сучасному нестабільному світі, де воєнні конфлікти, екологічні кризи, епідемії та інші небезпечні явища здатні суттєво впливати на безпеку людини та її фундаментальні права. В Україні це питання загострюється у зв'язку з розв'язаною війною російською федерацією та введенням воєнного стану, коли під загрозою опиняється право на життя, свободу, право власності, особиста недоторканість,

свобода слова, право на справедливий судовий процес та інші основні права та свободи, які гарантують кожному гідність та захист особистості.

Інститут превентивного захисту цивільних прав є невід'ємною частиною правового порядку, спрямований на попередження порушення прав людини, а в сукупності з інститутом захисту вони є ключовими для будь-якої держави, яка позиціонує себе як демократична, правова. Досліджуючи превентивний захист цивільних

прав, акцентовано увагу на необхідності дотримання належної якості закону, як однієї з вимог юридичної визначеності, що є складником принципу верховенства права, утвердження якого сприятиме здійсненню основоположних прав і свобод особи.

Військові конфлікти призводять до величезних руйнувань і порушень прав людини, зловживань правами, завдання матеріальної та моральної шкоди. Отже, право на захист набуває особливої актуальності як одне із основних конституційних прав, а з превентивним захистом цивільних прав і свобод під час дії воєнного стану, загострюється питання щодо позитивних зобов'язань держави, зокрема – якості законів, оскільки виникає нагальна потреба реагувати на нові загрози та виклики, вироблення стратегії превентивного захисту.

Стан дослідження. Питання превентивного захисту цивільних прав досліджували в своїх працях І. В. Жилінкова, О. І. Антонюк, О. Є. Богданова, Т. В. Лісніча. Були наукові розвідки превентивного захисту права власності – це І. О. Дзера, Н. С. Кузнецова, З. С. Ромовська, І. В. Спасибо-Фатєєва, Є. О. Харитонов, Я. М. Шевченко, О. О. Кот та інші.

Утім, більшість наукових праць присвячені окремим питанням превентивного захисту цивільних прав, хоча є й дисертаційне дослідження зазначеного питання (автор Н. П. Бондар, 2015 рік). Однак, фундаментальні зміни, пов'язані з війною в Україні, впливають на розширення підходів (зміну, реформування) щодо превентивного захисту цивільних прав в нових реаліях та зобов'язання держави в цій сфері.

Метою дослідження є превентивний захист цивільних прав в контексті позитивних зобов'язань держави, виокремлення деяких проблем в цій сфері та запропонування шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Інститут превентивного захисту цивільних прав має давню історію і розвивався під впливом певних історичних подій та соціальних змін, тобто є віддзеркаленням складних процесів, наслідком яких права та свободи людини набули статусу фундаментальних, невід'ємних. Цей інститут, урахувавши динамічність і швидкозмінність суспільних відносин, продовжує розвиватися та пристосовуватися до нових умов, загроз і викликів, зберігаючи за собою функцію забезпечення гарантії здійснення прав і свобод кожної людини.

Нагадаємо, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «превентивний» трактується як «... попереджує що-небудь, запобігає чомусь; профілактичний, упереджуваний» або запобіжний (лат. *praeventivus*) [1]. Отже, особа має право на захист ще до порушення його права, тобто коли є реальна загроза (небезпека) в майбутньому. Питання превентивного захисту цивільних прав досліджено в дисертаційній роботі Н. П. Бондар (2015 рік). Авторка обґрунтувала наявність декількох форм превентивного захисту – юрисдикційна (звернення до суду) та неюрисдикційна, основою якої є самозахист [2, с. 12-13]. Утім, на думку інших науковців, можливість здійснення превентивного захисту цивільних прав може бути в будь-якій формі [3, с. 134-135]. Це більш широкий підхід, який є слушним.

З урахуванням зазначеного ми виходимо на питання щодо зобов'язання забезпечення невторчання в права осіб, їх реалізацію та захист. Головним адресатом у даному випадку є держава («вертикальні» відносини), хоча обов'язки щодо прав мають також міжнародні організації та суб'єкти приватного права, як безпосередні носії цих прав («горизонтальні» відносини). Погляд на превентивний захист цивільних прав з цієї

позиції є актуальним, цілком виправданим та практично значущим. Концептуально таке зобов'язання покладено на державу з часів прийняття найважливіших документів про права людини та громадянина (Декларація прав людини і громадянина, Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод тощо). Отже, держава має так звані «негативні» та «позитивні» зобов'язання (такий підхід є усталеним, відповідає змісту статті 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), які за своєю суттю повинні спряти реалізації превентивного захисту цивільних прав, зокрема.

Позитивні зобов'язання вимагають від національних органів влади вживати прийнятних (розумних) та належних заходів (англ. – *reasonable and appropriate measures*), спрямованих на забезпечення, захист і сприяння здійсненню прав людини [4, с. 31], а також на їх гарантування та превентивний захист.

Звернемо увагу на юридичні засоби (ми їх розглядаємо в контексті нормативно-правових актів, оскільки юридичні засоби є поняттям ширшим), тобто чинне законодавство, яке передбачає норми, що закріплюють право на превентивний захист прав і свобод як загальне правило в широкому розумінні, що передбачено статтями Конституції України, та й окремих суб'єктивних цивільних прав (особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи – право на життя та повагу до гідності особи, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля; група особистих немайнових прав інтелектуальної власності; превентивний захист права власності, речових прав на чуже майно; зобов'язальних прав та превентивний захист

інтересу – частина 2 статті 727 ЦК України тощо). На підставі аналізу статей, пов'язаних із вказаними правами, зазначимо, що в сфері права власності та речових прав на чуже майно превентивний захист – це засаднича основа захисту (частина 2 статті 386 ЦК, стаття 396 ЦК).

Підстави застосування превентивного захисту різні, в залежності від об'єкта посягання, якщо майно – це реальна загроза або, якщо загрожує небезпека (це також стосується життя та здоров'я); якщо об'єктом є певне зобов'язання (наприклад, частина 1 статті 872 ЦК) – наявність небезпеки для життя або здоров'я, хоча в зобов'язаннях може бути також «... наявність очевидних підстав, що зобов'язання не буде виконано в строк (термін) або буде виконано не в повному обсязі» – частина 3 статті 538 ЦК. Окрім зазначеного, підставою для превентивного захисту може бути недбала поведінка, яка створює загрозу пошкодження речі (пункт 3, частина 1 статті 783 ЦК), зловживання правом, зокрема зловживання монопольним становищем на ринку, а також недобросовісна конкуренція (частини 3, 5 статті 13 ЦК) та ін. Таким чином, в ЦК України право на превентивний захист цивільних прав – це самостійне суб'єктивне право (як різновид суб'єктивного цивільного права на захист [2, с. 11]) і водночас одна із засад захисту права власності та речових прав на чуже майно. В такий спосіб, вважаємо, визначена правова природа превентивного захисту, проте на доктринальному рівні це питання залишається дискусійним.

В цілому, превентивний захист цивільних прав іманентно пов'язується з певними підставами для запобігання настанню негативних (небажаних) правових наслідків або виявлення та попередження можливих негативних наслідків. З урахуванням зазначеного, слушною є пропозиція науковців щодо внесення змін до загального правила

захисту. Так, згідно зі статтею 15 ЦК України право на захист цивільних прав та інтересів виникає у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Така редакція статті обґрунтовано викликає зауваження науковців, оскільки не корелюється, наприклад, зі статтею 1163 ЦК України в якій визначено, що фізична особа, життю, здоров'ю або майну якої загрожує небезпека, а також юридична особа, майну якої загрожує небезпека, мають право вимагати її усунення від того, хто її створює, а також з частиною 2 статті 385 ЦК, в якій закріплено право власника звернутися до суду з вимогами превентивного характеру, зокрема, про заборону вчинення дій, які можуть порушувати його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню, якщо є підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою. Отже, йдеться про превентивний захист як загальне правило. Відповідно пропонується доповнити частину 1 статті 15 ЦК такою підставою, як-то «... реальна загроза порушення цивільних прав» [2, с. 9]. Авторська позиція є слушною, але вважаємо, що тут доречно застосувати більш широкий підхід, який чіткіше співвідноситься зі змістом ЦК, доповнивши вищевказану частину статті словами «... або реальної загрози (небезпеки чи загрози безпеки) порушення».

Втім, можна знайти посилання на те, що не внесення змін до частини 1 статті 15 ЦК може бути формальною відмовою суду у прийнятті позовної заяви, якщо порушення ще не відбулося [5]. Отже, піддається сумніву можливість реалізації права на захист. Судова практика підтверджує протилежне, наприклад, справа № 2-579/11 [6], справа № 910/5630/17 [7], а ЦПК України надає легальну можливість реалізації вказаного права, яка закріплена в пункті 10 статті 10, зокрема, забороняється відмова у розгляді

справи з мотивів відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості законодавства, що регулює спірні відносини. Однак, потребує доповнення частина 1 статті 4 ЦПК, де йдеться про право на звернення до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів кожною особою. Вважаємо, що за тією ж логікою щодо внесення змін до статті 15 ЦК, доцільно також доповнити частину 1 статті 4 ЦПК України словами «... або реальної загрози (небезпеки чи загрози безпеки) порушення», оскільки у держави є зобов'язання встановлення відповідальності й притягнення до неї тих осіб, хто порушує права.

Пропозиції щодо внесення змін до вказаних статей неодноразово обговорювалось на різних наукових майданчиках, але практичні зміни в кодексах не відбулися, хоча такий підхід відповідає превентивній функції цивільного права.

З огляду на викладене, можна зробити попередній висновок щодо зобов'язань держави, зокрема, про дотримання належної якості закону, як однієї з вимог юридичної визначеності, що є складником верховенства права. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово звертав увагу в своїх рішеннях на необхідність дотримання «якості закону», оскільки саме в національному законодавстві передовсім мають бути чітко прописані як матеріальні норми про права і свободи, так і формули з вимогами до обмежень можливого втручання держави у здійснення основоположних прав і свобод особи [8].

Дотримання принципу доступності змісту юридичних норм, принципу передбачуваності є важливими як в мирний час, так і в умовах введення воєнного стану, коли права та свободи людини опиняються під загрозою та виникає ризик заподіяння непоправної шкоди особі, а держава

зобов'язана оперативно реагувати на це та знаходити необхідні норми.

Проте, за усіх обставин позитивні зобов'язання держави повинні спрямовуватися на гарантування кожному належного використання прав і свобод людини із закріпленням даної можливості в межах норм матеріального права, зокрема, це стосується питань охорони прав та свобод, відповідальності за порушення, превентивних заходів та способів захисту. Це так звані матеріальні зобов'язання держави як різновид позитивних зобов'язань, хоча ЄСПЛ тлумачить ці зобов'язання так, що не кожна передбачувана загроза для права зобов'язує державні органи вживати конкретні заходи, спрямовані на запобігання її втілення (наприклад, рішення ЄСПЛ від 28.10.1998р. у справі «Осман проти Сполученого Королівства» (*Osman v. the United Kingdom*), заява №87/1997/871/1083 (§115,116) [9]; рішення від 24.10.2002р. у справі «Мастроматео проти Італії» (*Mastromatteo v. Italy*), заява № 37703/97, (§68) [10].

Введення воєнного стану вимагає від держави реакції на виклики шляхом внесення змін до чинного законодавства та прийняття нових законів. Але, якість деяких законів або проектів законів не завжди відповідає усталеній практиці ЄСПЛ в питаннях якості нормативного документа, не порушення права власності, забезпечення права «мирного володіння майном», не можливості звуження прав тощо. Для прикладу, в Законі України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» (далі – Закон)

вводиться заборона відчуження квартири або іншого нерухомого майна, придбаного за рахунок житлового сертифікату протягом п'яти років, на яке нотаріус зобов'язаний накласти заборону відчуження (пункт 17 статті 8), а також встановлена заборона відчуження житлового сертифікату третім особам (пункт 9 статті 8). Житловий сертифікат – це особливий вид облигацій з індексованою номінальною вартістю, тобто, цінного паперу, утім, як впливає із Закону, з ним не пов'язані додаткові зобов'язання перед іншими особами. Припускаємо, що в даному випадку в Законі наявні ознаки порушення права власності, оскільки йдеться про встановлення перешкоди у вільному розпорядженні нерухомим майном та цінними паперами, тобто ігноруються превентивні засоби захисту права власності.

Доречно навести ще один приклад, проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо пропорційного обчислення страхового стажу особам, які працювали за межами України» від 03.07.2023 № 9453, яким пропонуються також внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», зокрема, викласти в новій редакції статтю 49 (внести зміни у пункт 4, доповнити пунктом 4-1 та частиною 4), тобто підлягають поверненню установами банків за вимогою Пенсійного фонду в межах залишків коштів на рахунках пенсійні виплати у разі відсутності протягом 6 місяців підряд видаткових операцій в установах банків [11].

Право на пенсійне забезпечення тлумачиться як право майнового характеру, яке відноситься до однієї із форм права власності [12] і захищається Конвенцією. Стаття 1 (захист права власності) Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право мирно володіти своїм майном, включаючи пенсію, проте встановлює межі допустимого (розумного) втручання держави у справи

власника. Зокрема, у другій нормі статті 1 Першого протоколу Конвенції передбачена вимога про те, що будь-яке вилучення чи позбавлення власності має здійснюватися в «інтересах суспільства». Третя норма цієї ж статті визнає, що держави мають право, зокрема, контролювати використання майна, відповідно до загальних інтересів, шляхом запровадження законів, які вони вважають необхідними для забезпечення легітимної мети, означеної у другій нормі (суспільний інтерес). Отже, будь-яка форма втручання держави у право власності, незалежно від того, яка норма поширюється на неї, має відповідати вимогам про наявність законної мети – інтересів суспільства [13], та з необхідністю дотримуватися фундаментальних прав людини.

Втручання держави в право власності має бути виваженим, обґрунтованим і виправданим, тобто, якщо це потрібно в суспільних інтересах (в межах зазначеного питання такий інтерес не простежується) та на підставі принципу верховенства права.

Вказані приклади є підтвердженням наявності системних питань щодо якості нормативно-правових документів, втручання у сферу права власності, порушення цього права та ігнорування превентивних засобів захисту цивільних прав. Держава повинна гарантувати забезпечення гідного життя для людей, які мають право на пенсійні виплати, тому загальні принципи прав людини мають бути дотримані в усіх випадках та умовах (мирне життя або введення воєнного стану).

Отже, обговорення питань якості законів є одним із превентивних способів вирішення глобальної проблеми недопущення порушення прав та свобод, в цілому, та в умовах введення воєнного стану, особливо. Водночас вважаємо, що сучасні виклики вимагають ширшого підходу, конкретизації, підвищення відповідальності як з боку держави й органів державної влади, так і всіх учасників правовідносин, їх обізнаності у галузі прав. Тут, можливо буде доречним

звернути увагу на доцільність розробки Стратегії превентивного захисту цивільних прав в умовах воєнного стану (далі – Стратегія) в контексті розвитку напрямків реалізації Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 [14], тобто для конкретизації тих превентивних заходів, які визначені як стратегічні (охоплюється широкий спектр прав). Деякі науковці обґрунтовують пропозицію розробки Концепції захисту прав людини під час воєнного стану [15, с. 414-417]. Підхід заслуговує на увагу, але, вважаємо, що концепцію превентивного захисту цивільних прав доречно виокремити з питань захисту прав людини та вибудувати як самостійну Стратегію, оскільки превентивний захист передбачає запобігання порушення прав і свобод людини, особливо під час війни.

Стратегія може складатися із визначення мети, принципів, на яких вона ґрунтується, напрямків превентивного захисту та оцінювання характеру й ступенів ризиків порушення прав і свобод, а також безпосередність ризиків, загроз (небезпеки), засобів превентивного захисту (у тому числі оперативних), які повинні бути достатніми та співмірними з можливими загрозами (небезпекою). Вважаємо, що дане питання потребує осмислення, обґрунтування, але підхід має право на існування.

До обов'язкових елементів запропонованої Стратегії доцільно долучити:

- моніторинг стану дотримання цивільних прав і свобод людини, з допомогою якого можна було б виявляти дієвість/недієвість, ефективність механізму превентивного захисту означених прав. Зростання ролі громадянського суспільства та розширення можливостей інформаційних технологій (інтернет-мережі, сфера медіа) дозволяють виявляти й пришвидшувати реагування на потенційні загрози (небезпеки) щодо захищеності цивільних прав;

- навчання правам людини в освітньому процесі, а також навчання військових, поліцейських та ін. Вивчення прав людини, як переконує власний досвід викладацької діяльності авторів даної статті, впливає не лише на загальну обізнаність здобувачів вищої освіти бакалаврського та магістерського рівнів у царині загальної системи прав людини і основоположних свобод, їх здатність застосовувати, наприклад, Конвенцію та прецедентну практику ЄСПЛ (набуття спеціальних (фахових, предметних) компетентностей), але й формує уміння і навички користуватися ними у професійній діяльності, тобто застосовувати основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

Сучасні підходи до превентивного захисту цивільних прав мають включати захист не лише від можливого порушення конкретного права чи свободи, але й передовсім передбачати створення сприятливих умов для реалізації даних прав, передбачати низку негативних зобов'язань для суб'єктів владних повноважень щодо невторчання в реалізацію таких прав, а також неприпустимість надмірного їх (прав) обмеження, враховувати сучасні виклики та загрози даним правам. Ключовою засадою Стратегії має бути відповідальність держави за неналежний превентивний механізм захисту цивільних прав.

Висновки. Актуальність превентивного захисту цивільних прав в умовах війни не може бути недооцінена, оскільки він має такі ключові аспекти як: запобігання порушенням прав людини.

Механізм превентивного захисту цивільних прав може включати розробку стратегії та політики для запобігання порушенням прав людини під час війни та в повоєнний період, що спрямовується на збереження довіри до урядових та міжнародних інституцій; зменшення витрат

на так звану корекцію можливих відшкодувань завданої шкоди.

Даний механізм також може включати моніторинг ситуації, навчання військових і цивільних осіб правам людини, роботу з конфліктними сторонами (медіацію) для забезпечення підтримки міжнародних стандартів, а також відповідальність за неналежний превентивний механізм захисту цивільних прав.

Література:

1. Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
2. Бондар Н. П. Превентивний захист цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2015. 23 с.
3. Кот О. О. Превентивні способи захисту права власності: доктрина і судова практика. *Право власності: європейський досвід та українські реалії: збірник доповідей і матеріалів Міжнародної конференції (м. Київ, 22–23 жовтня 2015 року)*. Київ: ВАІТЕ, 2015. С. 130–142.
4. Христова Г. Конструкція зобов'язань держави у сфері прав людини: порівняльний аналіз міжнародних та європейських підходів. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 4. С. 25–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2014_4_5 (дата звернення: 30.10.2023).
5. Превентивний спосіб захисту права власності. URL: https://pidru4niki.com/1506091357613/pravo/zahist_prava_vlasnosti (дата звернення: 27.10.2023).
6. Аналіз Верховного Суду України застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ. *Закон і бізнес*. URL: <https://zib.com.ua> (дата звернення: 27.10.2023).
7. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 11.04.2018, судова справа № 910/5630/1. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73354521> (дата звернення: 27.10.2023).

8. *Справа «Круслен проти. Франції» (Kruslin v. France)*. Рішення від 27 березня 1990 року, Series A № 176-A, п. 30. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=432>; *Справа «Ювіз проти Франції»*. Заява № 11105/84. Рішення від 24 квітня 1990 року. п. 29. URL: <https://privacy.khpg.org/1604922590>; *Справа «Михайлюк та Петров проти України»*. Заява № 11932/02. Рішення від 10 грудня 2009 року. Остаточне 15/01/2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_500 (дата звернення: 06.11.2023).

9. *Справа «Осман проти Сполученого Королівства» (Osman v. the United Kingdom)*. Заява №87/1997/871/1083 (§115,116). Остаточне 17/01/2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-58257%22>] (дата звернення: 29.10.2023).

10. *Справа «Мастроматео проти Італії» (Mastromatteo v. Italy)*. Заява № 37703/97, (§68). URL: [https://hudoc.echr.coe.int > app > docx > pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/docx/pdf) (дата звернення: 29.10.2023).

11. Про внесення змін до деяких законів України щодо пропорційного обчислення страхового стажу особам, які працювали за межами України : проект Закону України від 03.07.2023 № 9453. URL: <https://itd.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.10.2023).

12. *Справа «Пічкур проти України»*. Заява № 10441/06. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_984 (дата звернення: 04.11.2023).

13. *Права людини в Україні – 2005. XI. Право власності. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи*. URL: <https://library.khpg.org/index.php?id=1152341089> (дата звернення: 04.11.2023).

14. *Національна стратегія у сфері прав людини: Затверджено Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537> (дата звернення: 29.10.2023).

15. Рябченко О. П., Сопілко І. М. До питання формування концепції захисту прав людини під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2023. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/101.pdf (дата звернення: 30.10.2023).

References:

1. *Velykyi tlumachnyi slovnyk (VTS) suchasnoi ukrainskoi movy: 250000 (2005) / V. T. Busel (Ed.)*. Kyiv; Irpin: Perun, VIII [in Ukrainian].

2. Bondar, N. P. (2015) *Preventyvnyi zakhyst tsyvilnykh prav. Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv. [in Ukrainian].

3. Kot, O. O. (2015) *Preventyvni sposoby zakhystu prava vlasnosti: doktryna i sudova praktyka. Pravo vlasnosti: yevropeyskyi dosvid ta ukrainski realii : zbirnyk dopovidei i materialiv Mizhnarodnoi konferentsii (m. Kyiv, 22–23 zhovtnia 2015 roku)*. - *Property law: European experience and Ukrainian realities: a collection of reports and materials of the International Conference (Kyiv, October 22-23, 2015)*. Kyiv: VAITE, 130–142. [in Ukrainian].

4. Khrystova, H. (2014) *Konstruktivna zobov'язan derzhavy u sferi prav liudyny: porivnialnyi analiz mizhnarodnykh ta yevropeyskykh pidkhodiv. Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy - Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 4, 25-36. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2014_4_5. [in Ukrainian].

5. *Preventyvnyi sposib zakhystu prava vlasnosti. (N. d.) [Electronic resource] N. p.* URL : https://pidru4niki.com/1506091357613/pravo/zahist_prava_vlasnosti. [in Ukrainian].

6. *Analiz Verkhovnoho Sudu Ukrainy zastosuvannya sudamy zakonodavstva pro pravo vlasnosti pry rozghliadi tsyvilnykh sprav. (N. d.) Zakon i biznes - Law and business. [Electronic resource] N. p.* URL : <https://zib.com.ua> (data zvernennia: 27.10.2023). [in Ukrainian].

7. *Postanova Kasatsiinoho hospodarskoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 11.04.2018, sudova sprava № 910/5630/1. (2018) Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen - Unified state register of court decisions. [Electronic resource] N. p.* URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73354521>. [in Ukrainian].

8. *Справа «Круслен проти. Франції» (Kruslin v. France)*. Рішення від 27 березня 1990 року, Series A № 176-A, п. 30. (1990) [Electronic resource] N. p. URL : <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=432>; *Справа «Ювіз проти Франції»*. Заява № 11105/84. Рішення від 24 квітня 1990 року. п. 29. (1990) [Electronic resource] N. p. URL :

<https://privacy.khpg.org/1604922590>; Sprava «Mykhailiuk ta Petrov proty Ukrainy». Zaiava № 11932/02. Rishennia vid 10 hrudnia 2009 roku. Ostatochne 15/01/2010. (1990; 2010) [Electronic resource] N. p. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_500. [in Ukrainian].

9. Sprava «Osman proty Spoluchenohto Korolivstva» (Osman v. the United Kingdom). Zaiava №87/1997/871/1083 (§§115, 116). Ostatochne 17/01/2012. (2012) [Electronic resource] N. p. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-58257%22>]]. [in Ukrainian].

10. Sprava «Mastromateo proty Italii» (Mastromatteo v. Italy). Zaiava № 37703/97, (§68). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/app/docx/pdf\(data_zvernennia:29.10.2023\)](https://hudoc.echr.coe.int/app/docx/pdf(data_zvernennia:29.10.2023)). [in Ukrainian].

11. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo proportsiinoho obchyslennia strakhovoho stazhu osobam, yaki pratsiuvaly za mezhamy Ukrainy : projekt Zakonu Ukrainy vid 03.07.2023 № 9453. (2023) [Electronic resource] N. p. URL :<https://itd.rada.gov.ua>. [in Ukrainian].

12. Sprava «Pichkur proty Ukrainy». Zaiava № 10441/06. N. d. [Electronic resource] N. p. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_984. [in Ukrainian].

13. Prava liudyny v Ukraini – 2005. XI. (N. d.) Pravo vlasnosti. - Ownership. Information portal of the Kharkiv human rights group. [Electronic resource] N. p. URL : <https://library.khpg.org/index.php?id=1152341089>. [in Ukrainian].

14. Natsionalna stratehiia u sferi prav liudyny : Zatverdzheno Ukazom Prezidenta Ukrainy vid 24 bereznia 2021 roku № 119/2021. (2021) [Electronic resource] N. p. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537>. [in Ukrainian].

15. Riabchenko, O. P., Sopilko, I. M. (2023) Do pytannia formuvannia kontseptsii zakhystu prav liudyny pid chas voiennoho stani. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal - Юридичний науковий електронний журнал, 4. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/101.pdf. [in Ukrainian].

Zagoruy L. M., Zagoruy I. S. Preventive protection of civil rights: development perspectives. – Article.

This article addresses the issues of preventive protection of civil rights, the positive obligations of the state, and the prospects for its development. It defines the role of this institution in preventing negative (undesired) legal consequences, especially in the context of declaring a state of war when there is an urgent need to make changes to the existing legislation, which, in turn, raises questions about the quality of legislative acts. Using specific examples, the authors draw attention to the negative trend associated with existing laws or draft laws, the quality of which raises certain concerns as they seem to violate civil rights. This contradicts the established practice of the European Court of Human Rights regarding the quality of the law concerning the non-violation of the right to property, ensuring "peaceful enjoyment of property," and not narrowing the content and scope of rights. In light of the identified problems, the need for the development of a Strategy for the preventive protection of civil rights is proposed (separating it from human rights issues), with the key principle being the state's responsibility for an ineffective mechanism of preventive protection of civil rights. It is suggested to consider monitoring violations and human rights education as mandatory elements of the Strategy for preventive protection of civil rights. From this perspective, the issue of preventive protection has a right to exist and requires further scientific consideration.

Keywords: state of war, preventive protection, human rights, prevention of civil rights violations, positive state obligations, strategy.

Авторська довідка:

Загоруй Людмила Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. <https://orcid.org/0000-0002-7374-4137>

Загоруй Іван Семенович, кандидат історичних наук, доцент кафедри господарського права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. <https://orcid.org/0000-0002-7043-1645>

Стаття надішла до редакції 9 листопада 2023р.

